

Ключеците са сред основния репертоар на сватбите при роми християни. Свирят се и специални обредни мелодии за извеждане на булката, както и български *хора*: “Те българско си карат. Ние им свирим. Те си отиват на църква, отиват си на граждански брак” [Д.К., 10/2001, с. 20]. Петрички зурнаджии свирят на сватби на *български цигани* от Белица и разказват, че сватбарите ги карат да им свирят *на моабет* – около три часа, седнал, зурнаджията свирил мелодии на сватбената трапеза [С.К., 10/2001, с. 25].

Макар и по-рядко, на български сватби свирят и гоцеделчевски зурнаджии. Старите свирачи споделят, че на български сватби в Гоцеделчевско са свирали преди забраната на зурните, а през последните години свирят повече на български *банкети*. Споменават само за една сватба, която е била в София, в ресторанта на ЦУМ и софиянци се чудели много на зурнаджийската музика и особено на “магиите и номерата”, които правели гоцеделчевските музиканти с двата тъпана [Ш. С., с. 40].

Според спомени на гоцеделчевски зурнаджии, тяхната музика е съпровождала всички важни моменти от християнската българска сватба: *на булка, на брак, на ресторант*. Музикантите твърдят, че *помаци* и турци правели преди забраната сватби само със зурни, а българи – със зурни и с “тънка музика”. Но както при *помашките сватби*, така и при сватбите на българи християни в Гоце Делчев, зурнаджийската музика бележи по сходен начин съществени обредни моменти: “Когато приготвят булката и я изкарват от дома ѝ. Първо отиваме да вземем кума. След туй отиваме да вземем булката... Обикаляме до съвета да подпишат граждански брак. И след това вече две-три хора правиме на площада. И си влизат в ресторанта и почва вече тънката музика да засвирва. Това е на християнска сватба. И към помаците е така” [М.М., с. 41].

Зурнаджийската музика при съвременната пиринска сватба наследява функциите на женското пеене и мъжкото свирене, характерни за традиционната българска сватба. На мястото на протоколните сватбени песни, пети някога от моми, в съвременната сватба се изпълняват протоколни зурнаджийски мелодии като *Прощавай майко* при извеждането на булката от дома на родителите ѝ. Зурнаджиите маркират мъжката страна при “превземането” на дома на булката и отвеждането ѝ при младоженеца, при вземането и заиграването на кума и др. На мястото на звуковия сватбен диалог между песен и инструмент в традицията, в съвременната пиринска сватба зурнаджиите представят на пръв поглед един звуков монолог, но като функции и репертоар наситен с диалогичност. Не случайно при зурнаджиите свиренето е и *песна*. Ако трябва да се очертае днешния сватбен звуков диалог, той е между зурнаджийското и модерното сватбарско свирене. Този диалог не е по линията на опозицията мъжко-женско. Функционално той откроява в гласа на съвременната сватба отгласите от обредната традиция чрез зурнаджиите, и доминирането на развлекателно-празничното начало чрез модерния оркестър. Музикантите натоварват с положителен знак акустичния звук на своите инструменти, противопоставени на електрифицираните модерни свирки от чалгията. Само зурните, които свирят “без дяволии”, “с душа” могат да изиграят важната обредна роля на посредници при обредните сватбени пътувания. За разлика от тях чалгиите, които могат да свирят само “на ток” са ограничени в пространството и времето на сватбата – само в ресторанта, само за танци край трапезите. Днес музикантите зурнаджии имат съзнание, че са истинският знак за локалната (македонска) и етноконфесионална (християнска и българска) идентичност на сватбата.